

بنیاد اندیشه

فصلنامه فرهنگی، ادبی و هنری ادبیات معاصر

سال پنجم، شماره هجدهم و نوزدهم

بهار و تابستان ۱۳۹۹

صاحب امتیاز: بنیاد اندیشه

مدیر مسئول: حسین حیدریبگی

معاون مدیر مسئول: علی پیام

دبیران بخش شعر: سید ابوطالب مظفری و زهرا حسین زاده

دبیر بخش رویداد: عصمت الطاف

مدیر هنری: محمدرضا قربانی

مدیر اجرایی: رشید محمدی

ویراستار: گروه ویراستاران

اعضای هیأت تحریریه به ترتیب حروف الفبا:

تقی واحدی، حسین فخری، حبیب صادقی، حسین رهیاب،

حفیظ شریعتی (سحر)، حمزه واعظی، دین محمد جاوید،

روح الله روحانی، زهرا حسین زاده، سلمانعلی ارزگانی،

شوکتعلی محمدی شاری، صادق دهقان، عبدالشکور

نظری، علی بابا اورنگ، فاطمه روشن، قاسم سام قاموس،

قتبرعلی تابش، محمدجان ستوده، محمدشریف سعیدی،

محمدیونس طغیان ساکایی، محمدظاهر فایز، محمود

جعفری ترخانی و نادر احمدی.

همکاران این شماره به ترتیب حروف الفبا:

ادریس بختیاری، بصیراحمد حسین زاده، تراب صورتگر،

حمیده انصاری، خالدہ تحسین، سام کهتر، سید علی

موسوی، ضیا رفت، عبدالغفور محمدی، فاطمه موسوی

جاوید، کریم دهقان، گل علم صادقی، لطیف آرش،

محمدحسین فیاض، محمدصادق عصیان، میثم حنیفی،

نجیب پویا.

بنیاد اندیشه

تاسیس ۱۳۹۴

ادبیات معاصر

فصلنامه فرهنگی، ادبی و هنری - سال پنجم شماره هجدهم و نوزدهم،
بهار و تابستان ۱۳۹۹

طرح روی جلد شماره شانزدهم و هفدهم

ایران - مشهد: سید ابوطالب مظفری: شماره تماس: ۰۰۹۸۹۳۶۶۵۸۱۷۷

قم: مرکز فرهنگی نویسندگان افغانستان، محمدعلی جویا، شماره تماس: ۰۰۹۸۹۱۰۲۰۴۸۰۰۷

تهران: صادق دهقان، شماره تماس: ۰۰۹۸۹۳۵۶۷۰۳۰۹۷

استرالیا - آدلاید: نادر احمدی: شماره تماس: ۰۰۶۱۴۳۲۱۴۰۲۷۷

اروپا - اروپای شرقی - ناروی: حمزه واعظی، شماره تماس: ۰۰۴۷۹۶۸۵۷۳۳۱

اروپای مرکزی - انگلستان: ابراهیم افتخاری، شماره تماس: ۰۰۴۴۷۵۸۷۶۹۱۴۵۵

مراکز بخش

افغانستان - کابل: چهارراهی پل سرخ، مارکت ملی، انتشارات بنیاد اندیشه،

شماره‌های تماس: ۰۰۹۳۷۸۸۳۱۱۵۲۴ - ۰۰۹۳۷۴۴۲۰۸۳۹۲

E-mail: adabyat2016@gmail.com

مزار شریف: تقی واحدی، شماره تماس: ۰۰۹۳۷۰۰۵۳۹۳۶۶

هرات: عبدالواحد رفیعی، شماره تماس: ۰۰۹۳۷۰۰۴۰۹۹۳۲

دایکندی: عبدالهادی رحیمی زاده، شماره تماس: ۰۰۹۳۷۷۵۵۷۷۸۲۹

بامیان: محمدامین ابتهاج حجتی، شماره تماس: ۰۰۹۳۷۶۶۷۰۱۲۳۴

غزنی: حکمت الله نظری، شماره تماس: ۰۰۹۳۷۴۴۵۶۰۷۷۲

تاجیکستان - پروفیسور روشن رحمان، شماره تماس: ۰۰۹۹۲۹۱۹۸۹۰۲۰۸

مجله در ویرایش و کوتاه کردن مطالب دست باز دارد.
مسئولیت محتوای مطالب به دوش نویسنده است.
اخذ مطالب از این فصلنامه با ذکر منبع بلامانع است.
مطالب ارسالی باز پس فرستاده نمی‌شود.
بها: ۱۷۰ افغانی

سر مقاله

شکسته‌اند به صد رنگ شیشه ما را / مدیر مسئول / ۴.

کارنامه

من آن صبرم که پرنده را دوست می‌دارد / خالده تحسین / ۷.
حالا گذشتم از همه چیزم / ضیاء رفعت / ۹.

فرهنگ

سی تار اهل خراسان است / گفتگوی با خلیل گداز، سی تارنواز و موسیقی‌دان / نادر احمدی / ۱۲.
عاشقانه‌ها / عبدالغفور محمدی / ۲۶.
خلیفه نیرنگ بازان / کرستوفر دُبیلیگ / ترجمه: تراب صورتگر / ۴۰.
زنان مینیاتوری / حمیده انصاری / ۵۰.
فراز و فرود فرهنگ در عهد امانی / علی امیری / ۵۸.
مترجمان بومی، سفیران فرهنگی / فاطمه موسوی جاوید و سید علی موسوی / ۶۷.

ادبیات هنر

بیدل و میرهوتک افغان / محمد جان ستوده / ۷۴.
نیما یوشیج و هوشنگ ایرانی، دو نوگرای موازی / ادریس بختیاری / ۹۱.
بیود آن شب تیره تا دیر باز / سید ابوطالب مظفری / ۹۹.
سبک‌شناسی اشعار محمد شریف سعیدی / گل علم صادقی و میثم حنیفی / ۱۰۲.
مرگ‌اندیشی در شعرهای اسدالله غفیف باختری / محمدصادق عصیان / ۱۱۶.
ادبیات و علم حقوق / محمد شریف سعیدی / ۱۲۶.
خوانشی روانکاوانه داستان کوتاه «آن سوی دنیا» اثر خالد نویسا / کریم دهقان / ۱۲۹.

شعر و داستان

شعر معاصر افغانستان

رفیع جنید، محمدحسن حسینزاده، محمداسحاق فایز، مایرم تکیه‌ای، نجمه رضانی، سیدرضا هاشمی (سره)، معصومه موسوی، محبوبه ابراهیمی، عبدالله نایی، هارون یوسفی، نیلوفر لنگر، فرید سلطانی، فرنگیس سوگند، سخی ظفری، صنم عنبرین / ۱۳۹.

شعر معاصر ایران

پونه نیکوی، مریم جعفری آذرمانی، کبری موسوی قهفرخی، سعید مبشر / ۱۵۸.

شعر معاصر تاجیکستان

فردوس اعظم، اعظم خجسته، صفر عبدالله، اسفندیار نظر / ۱۶۴.

داستان

میزها / خالد نویسا / ۱۷۲.

کچالوهای قرمز شده / لطیف آرش / ۱۷۵.

یک روز پشیمان می‌شی / سام کهتر / ۱۷۸.

رویداد

یادکرد

ستاره‌ای که از آسمان عرفان افغانستان فرو افتاد / یادی از شاعر پیشکسوت کشور مرحوم حیدری وجودی / دکتر محمدیونس طغیان ساکایی / ۱۸۳.

روحانی آگاه و شاعر عدالت‌خواه / یادی از خادم حسین بیانی؛ روحانی و شاعر محلی سرا / محمدحسین فیاض / ۱۸۷.

محمود از محله سنگ تراش‌ها رفت / یادی از محمود خوشنواز؛ نوازنده و آوازخوان / بصیر احمد حسینزاده / ۱۸۹.

بهار سرخ / یادی از شهید افتخاری سرخ؛ مبارز فرهنگی / دین محمد جاوید / ۱۹۱.

گزارش

راه رفتن بر لبه تیغ / گزارشی از محفل رونمایی رمان «سنگ‌های آسیاب» اثر علی کریمی / ۱۹۴.

خداوندگار سخن / گزارشی از سمینار گرامی داشت مقام علمی، سیاسی و فرهنگی زنده‌یاد آیت‌الله محمدعیسی محقق خراسانی / ۱۹۹.

هزاره‌ها در اسکاندیناوی / گزارشی از جلسه رونمایی کتاب «هزاره‌ها در اسکاندیناوی» اثر محمدرضا ضیایی / ۲۰۷.

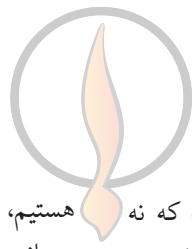
گزارشی از برنامه نقد و رونمایی مجموعه دوبیتی «جغرافیای واژگون» اثر علی توحیدی / نجیب پویا / ۲۱۱.

پرنده‌ای است در من / گزارشی از جلسه نقد و رونمایی «گل نارنج» اثر محمود جعفری ترخانی / ۲۱۵.

کتابخانه / ۲۲۰.

شکسته‌اند به صد رنگ شیشهء ما را

بحث دربارهٔ زبان درازدامن است و ناتمام؛ راهی ست که نه
ابتدایش در دیدرس ما است و نه آینده‌اش را می‌توان پیش‌بینی
کرد. گروه‌های زبانی در گذر زمان و به مرور در گروه‌های انسانی
به وجود آمده‌اند و تا این‌جا راه‌های دشوارگذر و پر از باد و بوران
را پشت سر گذرانده‌اند. هم‌چنان که گروه‌ها و نسل‌های متفاوت
بشری هرکدام در دامنهٔ زبان خاصی رشد یافتند و چیزی بر آن
افزودند و یا در تحولات و چرخش بدروزگار شاهد ازهم‌پاشیدگی
آن بوده‌اند، ما نیز عابری در میانهٔ راهیم و درگیر با پیچ‌وخم‌های
اکنونش، ملزم به نگهداری اندوخته‌های زبانی و فرهنگی
گذشتگان‌مان که هویت ما را شکل می‌دهند و حوزهٔ تمدنی ما با
آن‌ها نمود یافته است. هم‌چنین امیدوار به نوآوری‌هایی در آینده

هستیم، که فرهنگ و اندیشهٔ خودمان را با آن به بالندگی بیشتر
برسانیم و در خرامانی‌اش بیالیم.

گروه‌های انسانی در طول تاریخ بر مبنای منافع زیستی و
جغرافیایی باهم در نبرد پایان‌ناپذیر بوده‌اند و هستند و هم‌چنین
تیپ‌های شکل‌یافتهٔ حاکم و محکوم نتیجهٔ همین نبردهند. زبان‌ها
نیز چنین‌اند؛ در طول زمان، بنا بر شرایطی، زبان‌هایی توسعه
یافته‌اند و گروه‌های زبانی دیگر در لایه‌های سیاه زمان مدفون
شده‌اند. فرهنگ‌ها و زبان‌های برتر و مستعدتر همواره فرهنگ‌ها و
زبان‌های ضعیف را مضمحل کرده و از هم فروپاشانده‌اند. بعضی
از زبان‌ها انگار آکنده از تعصب و تهاجم‌اند و نسبت به زبان‌های
دیگر نامهربان. از این‌رو، بسیاری از زبان‌هایی که در قلمرو خاص،

روز و روزگاری گسترده، قدرت و تسلط تام داشتند و تمدن‌هایی بر محورشان می‌پر خیده‌اند و اولین مکتوبات بشری با آن‌ها شکل و نمود یافته‌اند، در مقابل تهاجم زبان‌های دیگر، نبردها، نسل‌کشی‌ها، دگرگونی گروه‌های انسانی و سیاست‌گذاری‌های عنادآمیز دوام نیاورده و رو به زوال نهاده‌اند و در نهایت اگر شمه‌ای از آن‌ها باقی مانده باشد، به عنوان گونه‌ها و زبان‌های محلی و هویت حلقه‌های کوچک انسانی به حساب می‌آیند و شاید به مرور زمان نشانه‌های زنده‌ای از آن‌ها باقی نمانند.

گذشت زمان، نحوه استفاده، تعامل و کارکردهای گویشوران، خلاقیت و تولید متن، ایجاد واژگان جدید و اصطلاحات نو، سیاست‌گذاری‌های فرهنگی و گسترش آن، ایجاد و عدم ایجاد ساختارهای زبانی، صنعت و ارتباطات، ولنگاری‌های فرهنگی از جمله عواملی هستند که نقش مهمی در میرایی و نامیرایی زبان دارند. زبانی که از شدت فقر کمرش خمیده باشد و متون خلق‌شده ادبی را در دامن خود نداشته باشد، سرانجامش مرگ نیستی است و برعکس، زبانی که از غنای متون فخیم و ساختارهای قدرتمندی برخوردار باشد، هرچه طوفان‌های سخت بوزند و شاخه‌هایش خم شوند باز در مجالی قامت راست کرده چنان سروی ایستاده در افق‌های خیال‌انگیز، عشق، حماسه و تراژدی‌های تاریخ را نظاره‌گر خواهد بود.

۲

چنان که جغرافیای انسانی کشور ما متشکل از اقوام گوناگون هست، زبان‌ها و فرهنگ‌های متنوع را نیز در خود جای داده است. اقوام مختلف در کنار هم با زبان‌ها، آداب، رسوم و زیست متفاوت، رنگین‌کمانی از زیبایی و غنای فرهنگی را شکل داده‌اند. چندگانگی قومی چندگانگی و تکثر و تنوع فرهنگی را نیز به دنبال دارند؛ زیبایی‌ها، افسانه‌ها، اسطوره‌ها و نمادهایی که در طول زمان در دامنه جغرافیای زیستی هر قوم و ایلی شکل یافته‌اند، حکایت‌کننده سرگذشت تلخ و شیرین، ایدئال‌های تاریخی، شکست‌ها، تراژدی‌ها و پیروزی‌های هر گروه انسانی‌ای هستند که از کنار آتش‌نشینی بشر تا تمدن امروزی ما امتداد یافته است.

حالا پرسش این است که ما با این فراوانی چه کرده‌ایم؟ چه اندازه شکوه این گوناگونی فرهنگی را دیده‌ایم و قدر نهاده‌ایم و برای شکوفایی زبان‌ها و فرهنگ‌های مختلف کشور تلاش کرده‌ایم؟ سرگذشت زبان و فرهنگ در این سرزمین سرگذشت انسان این بوم و بر است. همان طوری که انسان افغانستانی در گذشته

و امروز سر سوزنی ارزش نداشته و ندارند و در هر کوی و برزنی «سرها بریده بینی بی جرم و بی جنایت»، گذشته فرهنگی ما نیز چنین است. دریغا از شکوه‌مندی گذشته فرهنگی که از این خاک کوچیده است و چشمی نیست که به دنبالش بیارد و سینه‌ای نیست که در حسرتش بسوزد.

سیاست‌گذاری‌های فرهنگی گذشته ما همواره رو به سمت ترکستان بوده‌اند. کعبه مقصود اگر میراث‌داری از شکوه آفریده‌شده فرهنگی گذشته بود که ما وادی به وادی از آن دور شده‌ایم و اگر توسعه فرهنگی و شکوفا کردن بیشترش بود که ما چهارنعل بر این مزرعه تاختیم و ویرانش کردیم. از همین روست که اکنون کمتر برهه تاریخی را سراغ داریم که در زمینه اعتلابخشی و نگهداری آداب و فرهنگ بومی و زنده نگهداشتن زبان‌های موجود کشور، اهتمام به خرج داده شده باشد و ما شاهد برنامه‌های کلان و یا خرد فرهنگی باشیم؛ چه در زمینه پژوهش‌های فرهنگ بومی، ثبت و ضبط و دسته‌بندی آن‌ها، خلق و آفرینش و تحولات ساختاری و دستوری، چه در برنامه‌ریزی‌های ترویجی و آموزشی.

متأسفانه امروز بسیاری از خرده‌فرهنگ‌های ما یا نابود شده‌اند و یا در حال فرورفتن به سیاه‌چال فراموشی هستند. ما نسبت به آخرین نفس‌های شان خنده‌های سخره‌آمیزی داریم و با غرور آکنده از جهل، راست‌قامت از کنارشان می‌گذریم بی آن که قطره آبی بر گلوی از نفس افتاده‌شان بچکانیم. تجربه تاریخی ما نشان می‌دهد که در ساختارهای سیاسی ما قاعده بر این بوده است که نه تنها مجال طبیعی برای رشد طبیعی فرهنگ‌ها و زبان‌ها در نظر گرفته نشده است، بلکه سیاست‌های تعصب‌آمیز و ویرانگر علیه بسیاری از کلان‌فرهنگ‌ها و خرده‌فرهنگ‌ها بنیان گذاشته شده‌اند. رویکرد به ویرانگری در گذشته تاریخی ما به حدی است که اگر امروز در صدد جبران این آسیب‌ها باشیم، بازهم یا قابل جبران نیست یا این که بازه زمانی طولانی را دربر خواهد گرفت.

دگم‌اندیشی تاریخی و سیاست‌گذاری‌های توأم با حذف بسیاری از فرهنگ‌ها و زبان‌های کشور، حذف بسیاری از زبان‌ها از نظام آموزشی، تغییر نمادها و نمودهای بیرونی، اجبار و تأکید بر استیلاي زبان و فرهنگ خاص در مقاطع خاص تاریخی، طوفان سمی‌ای است که از دیر باز در این مزرعه پیچیده است. کمر بستن به نابودی فرهنگ و زبان خاصی تنها ویژگی گذشته تاریخی ما نیست، اکنون هم این زخم ما چرکین است و دل از گذشته‌های مان برنداشته‌ایم. مگر در گذر زمان، خورشید بر ما بتابد و دگرگون شویم و دیدگان مان را بشویم.

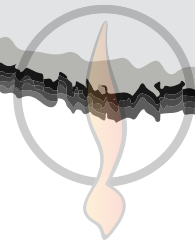
و سرهای بریده بسیاری را در خود دیده است و فرهنگ و زبان‌های بسیاری در زیر سم نبردهای بی‌پایان و اذهان بسته قدرت غالب پرپر شده‌اند، ولی نمی‌توان در قید و بند گذشته ماند و با دیدگاه دگرگون به سوی آینده حرکت نکرد. تعصب‌های برگرفته از گذشته تاریخی نه تنها برای رشد فرهنگی و زبانی راهگشا نیست که ما را از نو شدن و رسیدن به افق‌های تازه نیز باز می‌دارد.

واقعیت این است که ما اگر دیروز بسیاری از سرمایه‌های معنوی خودمان را در نبردهای بی‌پایان و تعصب و تاریک‌بینی از دست داده‌ایم، امروز نیز با مهاجمی از نوع دیگر روبه‌رو هستیم. امروز زبان‌های مهاجم آرام‌آرام در لایه‌های پیدا و پنهان زبان ما جای باز می‌کنند و کم‌کم خودشان را اهلی شده می‌بینند. ذهن تحقیر شده و پذیرنده ما نیز مکان امنی است برای واژه‌واژه بیگانه که از دوردست‌ها می‌آیند. ورود صنعت و ارتباطات، آشفته‌گی و عدم سیاست‌گذاری‌های فرهنگی، خودکم‌بینی نسل امروز ما باعث شده‌اند که بیشترین واژگان بیگانه در ساختار زبان گفتار و نوشتار ما راه پیدا کنند. این مسأله هرچند دلایل بسیاری را یدک می‌کشد، ولی آنچه قدر مسلم است تقصیر از عدم برنامه‌ریزی‌های کلان فرهنگی و احساس حقارت نسبت به داشته‌های خودی است.

مدیر مسئول

هیاهو، نزاع و کشمکش‌های سال‌های پسین و پروژه‌سازی‌هایی به نام کار فرهنگی فرمایشی، حدوداً در دو دهه اخیر، هم ما را از عملکردهای مبنایی فعالیت‌های فرهنگی دور کرده است و هم به شدت تخم آشفته‌گی زبانی را در ساختار و بافت زبانی ما پاشیده است. نفوذ واژگان جدید در این دو دهه اخیر بیش از همه سال‌هایی است که ما با تهاجم زبان‌های بیرونی روبه‌رو بوده‌ایم. بدتر از همه این‌که برای نسل امروز ما باور و اعتقاد به ارزش‌های فرهنگ و زبان بومی کمرنگ شده است و کاربرد و استفاده واژگان بیگانه یک افتخار به شمار می‌رود.

در این گیرودار، ما بیشتر زمان‌ها را در گوشه عزلت خودمان هستیم و چه بسیار خودمان نیز در ازهم‌گسیختگی زبانی و ترویج واژگان بیگانه شریک هستیم، ولی گاهی که بحثی از زبان پیش می‌آید چندآتشه زبان‌شناس می‌شویم و با دامن پر از کلمات نفرت‌زا به میدان می‌آییم و هرچه گلوله در خریطه خود داریم به سمت مقابل شلیک می‌کنیم بی آن‌که لحظه‌ای به خودمان نهیب زده بگوییم که ما در این ورطه چه اندازه درست‌قدم بوده‌ایم. قطعاً این سلوکی که ما داریم و نگاه بدبینانه به هر مسأله‌ای، پیش از آن‌که مرهمی باشد، نمکی است بر زخم‌های گذشته‌مان. این درست است که گذشته تاریخی سرزمین ما پر از نامهربانی‌هاست

بنیاد اندیشه
تاسیس ۱۳۹۴